



Series ΣHEFG

SET ~ 4

प्रश्न-पत्र कोड
Q.P. Code

49

रोल नं.

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--	--



परीक्षार्थी प्रश्न-पत्र कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें।

Candidates must write the Q.P. Code on the title page of the answer-book.

- कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 15 पृष्ठानि मुद्रितानि सन्ति।
- छात्राः प्रश्नपत्रे दक्षिण हस्तं प्रति प्रदत्तं प्रश्नपत्र-कोडम् उत्तर-पुस्तिकायाः मुखपृष्ठे लिखेयुः।
- कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 19 प्रमुखाः प्रश्नाः सन्ति।
- उत्तर लेखनात् पूर्वं प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः।
- अस्य प्रश्नपत्रस्य पठनाय 15 निमेषाः निर्धारिताः सन्ति। अस्मिन् अवधौ केवलं प्रश्नपत्रं पठनीयम्, उत्तरपुस्तिकायां च किमपि न लेखनीयम्।
- Please check that this question paper contains 15 printed pages.
- Q.P. Code given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains 19 questions.
- Please write down the serial number of the question in the answer-book before attempting it.
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the candidates will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम् (ऐच्छिकम्)

SANSKRIT (Elective)

समयः : होरात्रयम्

निर्धारित समय : 3 घण्टे

Time allowed : 3 hour

पूर्णाङ्काः : 80

अधिकतम अंक : 80

Maximum Marks : 80



49

209

— 1 —

P.T.O.





निर्देशाः :-

- (i) अस्मिन् प्रश्नपत्रे पञ्च खण्डाः सन्ति ।
- (ii) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।
- (iii) प्रश्नसङ्ख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया ।
- (iv) सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
- (v) प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

प्रश्नपत्रस्वरूपम् –

खण्डः क	:	अपठित – अवबोधनम्	10 अङ्काः
खण्डः ख	:	रचनात्मक – कार्यम्	10 अङ्काः
खण्डः ग	:	अनुप्रयुक्त – व्याकरणम्	15 अङ्काः
खण्डः घ	:	(i) पठित – अवबोधनम्	25 अङ्काः
		(ii) संस्कृतसाहित्येतिहासपरिचयः	10 अङ्काः
खण्डः ङ	:	छन्दोऽलङ्कारपरिचयः	10 अङ्काः



खण्ड: 'क'

10 अङ्काः

अपठित – अवबोधनम्

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।

अद्यत्वे भारतीयजनानां पाश्चात्यशिक्षां प्रति महती रुचिः दृश्यते । सत्यमेव एतद् यत् शिक्षाप्राप्तिः एव मानवजीवनस्य लक्ष्यं वर्तते । पुरा भारतीयशिक्षाव्यवस्था तु सदैव अन्यदेशेभ्योऽपि उच्चतमा आसीत् । तक्षशिला-नालन्दा आदयः प्रसिद्धाः विश्वविद्यालयाः भारतदेशे एव स्थिताः आसन् । तेषु विश्वविद्यालयेषु शिक्षाप्रणाली प्रशंसनीया शिक्षकाः च सुप्रतिष्ठिताः च आसन् । परम् अद्यत्वे जनाः स्वदेशं त्यक्त्वा विदेशं गन्तुम् उत्सुकाः दृश्यन्ते । यद्यपि पाश्चात्यविद्यालय-विश्वविद्यालयेषु प्रवेशः न सुगमः तथापि प्रतिवर्षम् अनेके छात्राः विदेशगमनाय तत्पराः एव । अत्रापि काचित् हानिः नास्ति । इदं तु सत्यमेव यत् – “जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ।” अतः ते जनाः शिक्षां प्राप्य चिकित्सकाः वैज्ञानिकाः अभियन्तारः वा भूत्वा स्वदेशहिताय संलग्नाः भवेयुः । देशस्य प्रतिष्ठा एव अस्माकं प्रतिष्ठा देशस्य उन्नतिः एव च अस्माकम् उन्नतिः । धन्याः ते जनाः ये शिक्षां प्राप्य स्वराष्ट्रहिताय तत्पराः प्रयत्नशीलाः च । वयं मिलित्वा पुनः भारतदेशस्य स्थानं विश्वस्य सर्वेषु देशेषु उच्चतमं विशिष्टतमं च कर्तुं शक्नुमः । स्वार्थबुद्धिं परित्यज्य अधुना देशहितम् एव करणीयम् ।

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2 × 1 = 2

- (क) स्वार्थबुद्धिं परित्यज्य किं करणीयम् ?
- (ख) शिक्षाप्राप्तिः कस्य लक्ष्यं वर्तते ?
- (ग) जनाः स्वदेशं त्यक्त्वा कुत्र गन्तुम् उत्सुकाः ?

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2 × 2 = 4

- (क) वयं मिलित्वा किं कर्तुम् शक्नुमः ?
- (ख) अद्यत्वे भारतीयजनानां महती रुचिः कुत्र दृश्यते ?
- (ग) जनाः किं कृत्वा स्वदेशहिताय संलग्नाः भवेयुः ?

(इ) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।

1





(ई) निर्देशानुसारम् उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत – (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3 × 1 = 3

(क) 'अतः ते जनाः _____ संलग्नाः भवेयुः ।' अत्र 'जनाः' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम् ?

- | | |
|--------------|---------------|
| (i) प्राप्य | (ii) संलग्नाः |
| (iii) भवेयुः | (iv) भूत्वा |

(ख) 'जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी' अत्र 'माता' इति पदस्य पर्यायपदं किम् ?

- | | |
|-----------------|------------|
| (i) जन्मभूमिः | (ii) जननी |
| (iii) स्वर्गात् | (iv) भूमिः |

(ग) 'अद्यत्वे भारतीयजनानां पाश्चात्यशिक्षां प्रति महती रुचिः दृश्यते ।' अत्र किं विशेषणपदम् ?

- | | |
|-------------|---------------|
| (i) महती | (ii) अद्यत्वे |
| (iii) प्रति | (iv) दृश्यते |

(घ) 'धन्याः ते जनाः ये स्वराष्ट्रहिताय तत्पराः प्रयत्नशीलाः च ।' अत्र 'ये' इति सर्वनामपदं केभ्यः प्रयुक्तम् ?

- | | |
|---------------------|----------------|
| (i) स्वराष्ट्रहिताय | (ii) धन्येभ्यः |
| (iii) तत्पराः | (iv) जनेभ्यः |

खण्डः 'ख'

10 अङ्काः

रचनात्मक – कार्यम्

2. (a) भवान् भवती वा 'बेंगलूरु' नगरे वसति । भवता/भवत्या गतमासे अजमेरनगरं दृष्टम् । अस्य नगरस्य ऐतिहासिकं शैक्षिकं वैशिष्ट्यं वर्णयन् / वर्णयन्ती प्रयागवासिनं स्वमित्रं प्रति मञ्जूषायां प्रदत्तसङ्केतानां सहायतया पत्रमेकं लिखत ।

1 × 5 = 5

मञ्जूषा

नमोनमः, राजस्थानप्रदेशे, गतमासे, शिक्षणसंस्थाः, शिक्षाबोर्डकार्यालयः, अनेकधर्माणाम् आस्थाकेन्द्रम्, अरावलीपर्वतश्रेणी, पर्यटकाः, परस्परम्, सौहार्दम्, दुर्गम्, द्रष्टुम्, मनोहरम्, निवेदनीयाः, प्रणमाञ्जलयः बेंगलूरुतः, अजमेरशरीफम्, पुष्करम्

अथवा



- (b) स्वविद्यालयस्य छात्राणां कृते सार्वजनिकवाहनस्य व्यवस्थां कारयितुं स्वविद्यालयस्य प्रधानाचार्यं प्रति एक पत्रं लिखत ।

मञ्जूषा

सेवायाम्, श्रीमन्तः प्रधानाचार्याः, वर्धमानं, छात्राः प्रदूषणस्तरम्, उपायान्, जीवनरक्षणार्थम्, श्वासम्, अभवत्, निजवाहनानां प्रयोगम्, अस्माकं कर्तव्यम्, सार्वजनिकवाहनेन आवागमनम्, अनुभवामि, भवताम्, धन्यवादाः, सविनयम् निवेदनम्, आज्ञाकारी, विलम्बः, उपकृताः भविष्यन्ति ।

3. (a) प्रदत्ततथ्यानां सहायतया अधोलिखितं विषयम् अधिकृत्य संस्कृतेन अनुच्छेदं लिखत -

5

विषयः – मम प्रियक्रीडा ।

क्रीडायाः अनिवार्यता, क्रीडायाः वैशिष्ट्यम्, मानसिकं शारीरिकं सामाजिकं च विकासम्, भाविजीवनस्य निर्माणं, स्वास्थ्यस्य च महत्त्वप्रतिपादनम्, खेलभावना, अन्यलाभाः उपसंहारः च ।

अथवा

- (b) हिन्दीभाषया आङ्ग्लभाषया वा लिखितवाक्येषु केषाञ्चन पञ्चवाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत ।

- (1) हम मिलकर राष्ट्रगीत गाते हैं ।

We sing National Anthem together.

- (2) सैनिक देश की रक्षा करते हैं ।

Soldiers defend the country.

- (3) बच्चे हँसते हुए जा रहे थे ।

Childrens were laughing while going.

- (4) कल हमारा स्वाधीनता दिवस होगा ।

Tomorrow will be our Independence Day.

- (5) तुम्हें शाम को पढ़ना चाहिए ।

You should study in the evening.

- (6) वे सब कार्यालय जा रही हैं ।

They all are going to the office.

- (7) मेरी माँ मेरी प्रेरणा है ।

My mother is my inspiration.





खण्ड: 'ग'
अनुप्रयुक्त – व्याकरणम्

15 अङ्काः

4. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्) $3 \times 1 = 3$
- (क) कोऽपि तस्य प्रत्युत्तरं न ददौ ।
- (ख) कृतप्रतिज्ञोऽसौ शिववीरचरः ।
- (ग) भगवान् त्वाम् + दीर्घजीवनं कारयतु ।
- (घ) योग + अङ्गानाम् फलमपि ज्ञातुम् उत्कण्ठा वर्तते ।
5. रेखाङ्कितपदानां प्रकृतिप्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्) $3 \times 1 = 3$
- (क) कुर्वन् एव इह कर्माणि जिजीविषेच्छतं समाः ।
- (i) कृ + शानच् (ii) कृ + यत्
- (iii) कृ + शतृ (iv) कृ + क्तिन्
- (ख) नूनम् अश्वमेध + ठक् अयम् अश्वः ।
- (i) अश्वमेधी (ii) आश्वमेधिकः
- (iii) अश्वमेधिकः (iv) आश्वमेधिकम्
- (ग) पठितम् एव हि युष्माभिरपि तत्काण्डम् ।
- (i) पठ् + क्त (ii) पठ् + तव्यत्
- (iii) पठ् + क्तिन् (iv) पठ् + क्तवतु
- (घ) अप्रबोधा घोर + टाप् च राज्यसुखसन्निपातनिद्रा ।
- (i) घोरः (ii) घोरम्
- (iii) घोरता (iv) घोरा



6. मञ्जूषायां प्रदत्तैः समुचितैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा वाक्यानि लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्) $3 \times 1 = 3$

- (क) कर्मण्येवाधिकारस्ते _____ फलेषु कदाचन ।
 (ख) धनान्धकारे पन्थाः _____ च नावलोक्यते ।
 (ग) अरे मित्र ! _____ तु योगशिक्षायाः कालांशः ।
 (घ) तत् श्रुत्वा राजा _____ आसीत् ।

मञ्जूषा

अपि, इदानीम्, तूष्णीम्, मा

7. कोष्ठके प्रदत्तशब्देषु समुचितां विभक्तिं प्रयुज्य वाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत । (केवलं प्रश्नत्रयम्) $3 \times 1 = 3$

- (क) धिक् _____ । (जाल्म)
 (ख) अधुना तु _____ कृते योगशिक्षा अतीव उपयोगिनी अस्ति । (अस्मद्)
 (ग) सः शिववीरचरः _____ न विरमति । (निजकार्य)
 (घ) रत्नानां मध्ये यत् _____ रोचते तत् गृहाण । (युष्मद्)

8. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं विग्रहं समासं वा चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्) $3 \times 1 = 3$

(क) किं प्रतिदिनम् ईदृशी कक्षा प्रचलिष्यति ?

- (i) दिनं प्रति (ii) प्रति प्रति दिनम्
 (iii) प्रत्येकं दिनं (iv) दिनं दिनं प्रति

(ख) तस्य कर्मसु नैपुण्यम् दृष्ट्वा एव ओडिशासर्वकारस्तं सचिवपदे नियुक्तवान् ।

- (i) कर्मनैपुण्यम् (ii) नैपुण्यकर्म
 (iii) कर्मणानैपुण्यम् (iv) कर्म एव नैपुण्यम्



(ग) जात ! पश्यामि ते मुखपुण्डरीकम् ।

- | | |
|-------------------------|--------------------------|
| (i) मुखम् पुण्डरीकः | (ii) मुखम् एव पुण्डरीकम् |
| (iii) मुखः एव पुण्डरीकः | (iv) मुखस्य पुण्डरीकम् |

(घ) अपगतः मलः यस्मात् तस्मिन् हि मनसि विशन्ति सुखेनोपदेशगुणाः ।

- | | |
|---------------------|------------------------|
| (i) अपगतमलः यस्मात् | (ii) मलगते |
| (iii) अपगतमले | (iv) अपगते मले तस्मिन् |

खण्डः – ‘घ’

25 अङ्काः

(i) पठितावबोधनम्

9. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत –

5

ततो ब्राह्मणस्तानि रत्नानि गृहीत्वा उज्जयिनीं यावदागतस्तावद्यज्ञसमाप्तिर्जाता । राजावभृथस्नानं कृत्वा सर्वानर्थिजनान् परिपूर्णमनोरथानकरोत् । ब्राह्मणो राजानं दृष्ट्वा रत्नान्यर्पयित्वा प्रत्येकं गुणकथनमकथयत् । ततो राजावदत्, “भो ब्राह्मण ! भवान् यज्ञदक्षिणाकालं व्यतिक्रम्य समागतः । मया सर्वोऽपि ब्राह्मणसमूहो दक्षिणया तोषितः । तर्हि त्वमेतेषां रत्नानां मध्ये यत्तुभ्यं रोचते तद्गृहाणेति । ब्राह्मणेनोक्तम्, ‘गृहं गत्वा गृहिणीं, पुत्रं, स्नुषां च पृष्ट्वा सर्वेभ्यो यद्रोचते तद्ग्रहीष्यामीति ।’

(अ) एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2 × ½ = 1

- | |
|---|
| (क) राजा सर्वोऽपि ब्राह्मणसमूहो कया तोषितः ? |
| (ख) राजा कान् परिपूर्णमनोरथानकरोत् ? |
| (ग) ब्राह्मणः कं दृष्ट्वा रत्नानि अर्पयित्वा गुणकथनमकथयत् ? |

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2 × 1 = 2

- | |
|---|
| (क) यदा ब्राह्मणः रत्नानि गृहीत्वा उज्जयिनीम् आगतः तदा किम् अभवत् ? |
| (ख) राजा ब्राह्मणाय किं ग्रहीतुम् अकथयत् ? |
| (ग) ब्राह्मणेन राजानम् प्रति किम् उक्तम् ? |





(इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2 × 1 = 2

- (क) 'गृहाण' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं गद्यांशे किं प्रयुक्तम् ?
- (ख) 'रत्नानि' इति पदस्य विशेषणपदं गद्यांशे किं प्रयुक्तम् ?
- (ग) 'आदाय' इति पदस्य पर्यायपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।

10. अधोलिखितं पद्यं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत –

5

उत्साहसम्पन्नमदीर्घसूत्रं क्रियाविधिज्ञं व्यसनेष्वसक्तम् ।

शूरं कृतज्ञं दृढनिश्चयं च लक्ष्मीः स्वयं वाञ्छति वासहेतोः ॥

(अ) एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2 × ½ = 1

- (क) श्लोके केषु असक्तम् उक्तम् ?
- (ख) का स्वयं वासहेतोः वाञ्छति ?
- (ग) कस्याः विधिज्ञं लक्ष्मीः वासहेतोः वाञ्छति ?

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2 × 1 = 2

- (क) केन सम्पन्नं मनुष्यं लक्ष्मीः स्वयं वासार्थम् इच्छति ?
- (ख) लक्ष्मीः उत्साहसम्पन्नमदीर्घसूत्रं मनुष्यं किमर्थं वाञ्छति ?
- (ग) लक्ष्मीः कीदृशं नरं वासहेतोः वाञ्छति ?

(इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2 × 1 = 2

- (क) 'वाञ्छति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं श्लोके किं प्रयुक्तम् ?
- (ख) 'दृढ' शब्दस्य विशेष्यपदं किं प्रयुक्तम् ?
- (ग) 'कृतघ्नम्' इति पदस्य विलोमपदं श्लोकात् चित्वा लिखत ।



11. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत -

5

जनकः सा वाणी विनयः स एव सहजः पुण्यानुभावोऽप्यसौ ।

हा हा देवि किमुत्पथैर्मम मनः पारिप्लवं धावति ॥

कौसल्या जात ! अस्ति ते माता ? स्मरसि वा तातम् ?

लवः नहि ।

कौसल्या ततः कस्य त्वम् ?

लवः भगवतः सुगृहीतनामधेयस्य वाल्मीकेः ।

कौसल्या अयि जात ! कथयितव्यं कथय ।

लवः एतावदेव जानामि ।

(प्रविश्य सम्भ्रान्ताः)

बटवः कुमार ! कुमार ! अश्वोऽश्व इति कोऽपि भूतविशेषो जनपदेष्वनुश्रूयते, सोऽयम्
अधुनाऽस्माभिः स्वयं प्रत्यक्षीकृतः ।

(अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

(क) सम्भ्रान्ताः के जाताः ?

(ख) जनपदेषु बटुभिः कः प्रत्यक्षीकृतः ?

(ग) 'स्मरसि वा तातम् ?' इति का पृच्छति ?

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times 1 = 2$

(क) लवं दृष्ट्वा जनकस्य मनः कीदृशं भवति ?

(ख) लवः किं न जानाति ?

(ग) बटवः अश्वं दृष्ट्वा लवं किं कथयन्ति ?





(इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2 × 1 = 2

(क) 'जानामि' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं नाट्यांशे किम् ?

(ख) 'वाल्मीकेः' अत्र विशेषणपदं किं प्रयुक्तम् ?

(ग) 'इदानीम्' इति अर्थे किं पदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

12. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4 × 1 = 4

(क) असुर्या नाम ते लोकाः अन्धेन तमसाऽऽवृताः ।

(ख) तम् अध्वरे विश्वजिति क्षितीशं निःशेषविश्राणितकोषजातम् ।

(ग) कर्मणा एव हि संसिद्धिमास्थिताः जनकादयः ।

(घ) स्वागतम् अत्र भवतां कक्षायाम् ।

(ङ) श्रीनायरस्य दायित्वग्रहणस्य स्थगितानां समस्यानां समाधानं जातम् ।

13. अधोलिखितस्य श्लोकस्य अन्वयं लिखत –

3

विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदोभयं स ह ।

अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययाऽमृतमश्नुते ॥

14. (a) अधोलिखितस्य श्लोकस्य भावार्थं संस्कृतभाषया लिखत ।

3

सुखदुःखसमे कृत्वा लाभालाभौ जयाजयौ ।

ततो युद्धाय युज्यस्व नैव पापमवाप्स्यसि ॥

अथवा

(b) 'कार्यं वा साधयेयम्, देहं वा पातयेयम्' इति पाठम् आधृत्य शिववीरविश्वासपात्रस्य चरित्रचित्रणं

सङ्क्षेपेण संस्कृतभाषया लिखत ।



खण्ड: – 'घ'

10 अङ्काः

(ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः

15. अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3 × 1 = 3

(क) रघुवंशस्य कस्मिन् सर्गे अग्निवर्णस्य विलासमयं जीवनं वर्णितम् ?

- | | |
|--------------------|-------------------|
| (i) त्रयोदशे सर्गे | (ii) नवदशे सर्गे |
| (iii) षष्ठे सर्गे | (iv) एकादशे सर्गे |

(ख) 'सौन्दरनन्दम्' इति महाकाव्यस्य रचयिता कः अस्ति ?

- | | |
|---------------|---------------|
| (i) श्रीहर्षः | (ii) माघः |
| (iii) भारविः | (iv) अश्वघोषः |

(ग) 'विक्रमांकदेवचरितम्' इति महाकाव्ये कस्य राज्ञः वर्णनम् अस्ति ?

- | | |
|---------------------|-------------------|
| (i) विक्रमादित्यस्य | (ii) सिन्धुराजस्य |
| (iii) कुमारपालस्य | (iv) हर्षवर्धनस्य |

(घ) 'कल्हणः' किम् ऐतिहासिकं महाकाव्यम् अरचयत् ?

- | | |
|------------------|-----------------------|
| (i) मधुराविजयम् | (ii) कीर्तिकौमुदी |
| (iii) राजतरंगिणी | (iv) सुकृत-संकीर्तनम् |

16. प्रश्नानाम् उत्तराणि विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3 × 1 = 3

(क) एतेषु कस्य 'पदलालित्यम्' प्रसिद्धम् ?

- | | |
|---------------|-----------------|
| (i) दण्डिनः | (ii) सुबन्धोः |
| (iii) भासकवेः | (iv) कालिदासस्य |



(ख) गद्यकाव्यस्य प्रसिद्धा रचना का अस्ति ?

- (i) मेघदूतम्
- (ii) नैषधीयचरितम्
- (iii) कादम्बरी
- (iv) मालविकाग्निमित्रम्

(ग) 'मदालसाचम्पूः' इत्यस्मिन् ग्रन्थे कस्य कथा अस्ति ?

- (i) नलस्य
- (ii) भोजस्य
- (iii) यशोधरस्य
- (iv) कुवल्याश्वस्य

(घ) कीदृशं काव्यं चम्पूकाव्यम् उच्यते ?

- (i) पद्यमयम्
- (ii) गद्यमयम्
- (iii) संगीतात्मकम्
- (iv) गद्यपद्यमयम्

17. प्रदत्तविकल्पेभ्यः समुचितम् उत्तरं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4 × 1 = 4

(क) मालविकाग्निमित्रस्य नायकः कः अस्ति ?

- (i) मित्रः
- (ii) अग्निवेशः
- (iii) अग्निमित्रः
- (iv) अग्निः

(ख) शूद्रकः कं ग्रन्थम् अरचयत् ?

- (i) मृच्छकटिकम्
- (ii) शारिपुत्रप्रकरणम्
- (iii) विक्रमोर्वशीयम्
- (iv) प्रतिमानाटकम्



(ग) 'प्रियदर्शिका' इति रूपकस्य रचयिता कः अस्ति ?

- | | |
|-------------|---------------|
| (i) शूद्रकः | (ii) अश्वघोषः |
| (iii) हर्षः | (iv) भवभूतिः |

(घ) 'उत्तररामचरितम्' इति नाटकस्य प्रमुखः रसः कः ?

- | | |
|---------------|----------------|
| (i) वीररसः | (ii) शृंगाररसः |
| (iii) करुणरसः | (iv) हास्यरसः |

(ङ) 'मुद्राराक्षसम्' इति नाटकस्य रचयिता कः अस्ति ?

- | | |
|----------------|--------------|
| (i) विशाखदत्तः | (ii) भवभूतिः |
| (iii) हर्षः | (iv) शूद्रकः |

खण्डः – 'ङ'

10 अङ्काः

छन्दोऽलङ्कारपरिचयः

18. (अ) अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3 × 1 = 3

- (क) प्रतिचरणं 'वसन्ततिलका' छन्दसि कति वर्णाः भवन्ति ?
- (ख) 'ननमयययुतेयं _____ भोगिलोकैः ।' इति कस्य छन्दसः लक्षणम् अस्ति ?
- (ग) मन्दाक्रान्ता छन्दसः एकम् उदाहरणं लिखत ।
- (घ) 'यगण' इत्यस्य सङ्क्षिप्त – चिह्नानि कानि सन्ति ?

(आ) अधोलिखितासु श्लोकपङ्क्तिषु प्रयुक्तं छन्दं परिचीय तस्य नाम लिखत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2 × 1 = 2

- (क) तमध्वरे विश्वजितिक्षितीशं _____ वरतन्तुशिष्यः ।
- (ख) बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते ।
- (ग) भवन्ति नम्रास्तरवः फलोद्गमैर्नवाम्बुभिर्दूरविलम्बिनो घनाः ।



19. (अ) अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3 × 1 = 3

- (क) अनुप्रास – अलङ्कारस्य लक्षणं लिखत ।
- (ख) यमकालङ्कारस्य एकम् उदाहरणं लिखत ।
- (ग) ‘भवेत् _____ प्रकृतस्य परात्मना ।’ इति कस्यालङ्कारस्य लक्षणमस्ति ?
- (घ) रूपकस्य किं लक्षणम् अस्ति ?

(आ) अधोलिखितासु श्लोकपङ्क्तिषु प्रयुक्तालङ्कारस्य नाम लिखत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2 × 1 = 2

- (क) ललित-लवङ्ग-लता-परिशीलन-कोमल-मलय-शरीरे ।
 - (ख) कमलमिव मुखं मनोज्ञमेतत् ।
 - (ग) अनलङ्कृतशरीरोऽपि चन्द्रमुख आनन्दयति मम हृदयम् ?
-





CBSE Class 12 Sanskrit Elective Answer Key 2023 (Set 4 - 49)

Marking Scheme Strictly Confidential (For Internal and Restricted use only)

Senior School Certificate Examination, 2023

SUBJECT NAME SANSKRIT ELECTIVE (SUBJECT CODE P04922) (PAPER CODE 49)

General Instructions: -

1	You are aware that evaluation is the most important process in the actual and correct assessment of the candidates. A small mistake in evaluation may lead to serious problems which may affect the future of the candidates, education system and teaching profession. To avoid mistakes, it is requested that before starting evaluation, you must read and understand the spot evaluation guidelines carefully.
2	“Evaluation policy is a confidential policy as it is related to the confidentiality of the examinations conducted, Evaluation done and several other aspects. Its’ leakage to public in any manner could lead to derailment of the examination system and affect the life and future of millions of candidates. Sharing this policy/document to anyone, publishing in any magazine and printing in News Paper/Website etc may invite action under various rules of the Board and IPC.”
3	Evaluation is to be done as per instructions provided in the Marking Scheme. It should not be done according to one’s own interpretation or any other consideration. Marking Scheme should be strictly adhered to and religiously followed. However, while evaluating, answers which are based on latest information or knowledge and/or are innovative, they may be assessed for their correctness otherwise and due marks be awarded to them. In class-X, while evaluating two competency-based questions, please try to understand given answer and even if reply is not from marking scheme but correct competency is enumerated by the candidate, due marks should be awarded.
4	The Marking scheme carries only suggested value points for the answers These are in the nature of Guidelines only and do not constitute the complete answer. The students can have their own expression and if the expression is correct, the due marks should be awarded accordingly.
5	The Head-Examiner must go through the first five answer books evaluated by each evaluator on the first day, to ensure that evaluation has been carried out as per the instructions given in the Marking Scheme. If there is any variation, the same should be zero after deliberation and discussion. The remaining answer books meant for evaluation shall be given only after ensuring that there is no significant variation in the marking of individual evaluators.
6	Evaluators will mark(✓) wherever answer is correct. For wrong answer CROSS ‘X’ be marked. Evaluators will not put right (✓) while evaluating which gives an impression that answer is correct and no marks are awarded. This is most common mistake which evaluators are committing.
7	If a question has parts, please award marks on the right-hand side for each part. Marks awarded for different parts of the question should then be totaled up and written in the left-hand margin and encircled. This may be followed strictly.
8	If a question does not have any parts, marks must be awarded in the left-hand margin and encircled. This may also be followed strictly.
9	If a student has attempted an extra question, answer of the question deserving more marks should be retained and the other answer scored out with a note “Extra Question” .
10	No marks to be deducted for the cumulative effect of an error. It should be penalized only once.
11	A full scale of marks _____(example 0 to 80/70/60/50/40/30 marks as given in Question Paper) has to be used. Please do not hesitate to award full marks if the answer deserves it.
12	Every examiner has to necessarily do evaluation work for full working hours i.e., 8 hours every day and evaluate 20 answer books per day in main subjects and 25 answer books per day in other subjects (Details are given in Spot Guidelines).
13	Ensure that you do not make the following common types of errors committed by the Examiner in the past:- <ul style="list-style-type: none">• Leaving answer or part thereof unassessed in an answer book.• Giving more marks for an answer than assigned to it.• Wrong totaling of marks awarded on an answer.• Wrong transfer of marks from the inside pages of the answer book to the title page.• Wrong question wise totaling on the title page.• Wrong totaling of marks of the two columns on the title page.• Wrong grand total.• Marks in words and figures not tallying/not same.• Wrong transfer of marks from the answer book to online award list.• Answers marked as correct, but marks not awarded. (Ensure that the right tick mark is correctly and clearly indicated. It should merely be a line. Same is with the X for incorrect answer.)• Half or a part of answer marked correct and the rest as wrong, but no marks awarded.
14	While evaluating the answer books if the answer is found to be totally incorrect, it should be marked as cross (X) and awarded zero (0)Marks.
15	Any un assessed portion, non-carrying over of marks to the title page, or totaling error detected by the candidate shall damage the prestige of all the personnel engaged in the evaluation work as also of the Board. Hence, in order to uphold the prestige of all concerned, it is again reiterated that the instructions be followed meticulously and judiciously.
16	The Examiners should acquaint themselves with the guidelines given in the “Guidelines for spot Evaluation” before starting the actual evaluation.
17	Every Examiner shall also ensure that all the answers are evaluated, marks carried over to the title page, correctly totaled and written in figures and words.
18	The candidates are entitled to obtain photocopy of the Answer Book on request on payment of the prescribed processing fee. All Examiners/Additional Head Examiners/Head Examiners are once again reminded that they must ensure that evaluation is carried out strictly as per value points for each answer as given in the Marking Scheme.

अंक-योजना (Marking Scheme) XII Class 2023
संस्कृतम् (Sanskrit Elective) Set 4(Code No. 49) Series ΣHEFG

कृपया ध्यान दीजिए :

- 1। कुछ प्रश्नों के विकल्पात्मक उत्तर भी हो सकते हैं। इस अंक योजना में दिए गए उत्तर निर्दर्शनात्मक हैं। इनके अतिरिक्त भी संदर्भानुसार सही उत्तर हो सकते हैं, अतः अंक दिए जाएँ।
- 2। अनुच्छेद अथवा श्लोकों पर आधारित प्रश्न अवबोधनात्मक हैं। विद्यार्थी अनुच्छेद में दिए गए शब्दों के स्थान पर पर्यायवाची शब्दों का प्रयोग भी कर सकते हैं इसके लिए भी अंक दिए जाएँ। विद्यार्थी उत्तर देते समय उपयुक्त विभक्ति अथवा वचन का प्रयोग नहीं करते तो अंशतः अंक काटे जाएँ संपूर्ण नहीं।
- 3। त्रुटिपूर्ण वर्तनी अथवा व्याकरणात्मक प्रयोगों के लिए अनुपाततः अंक काटे जाएँ न कि पूरे अंक।
- 4। आंशिक दृष्टि से सही उत्तरों के लिए भी अंशतः अंक अवश्य दिए जाएँ।
- 5। जिन प्रश्नों में वच्चों को उत्तर लिखने के लिए अतिरिक्त प्रश्न दिए गए हैं वहाँ किसी भी क्रम में प्रश्नों के सही उत्तर लिखने पर अङ्क दिए जाएँ। जैसे:- दिए गए 3 प्रश्नों में से किन्हीं भी 2 सही उत्तरों पर अङ्क दिए जाएँ चाहे 3 में से पहला उत्तर गलत ही हो, अन्तिम दो प्रश्नों को सही माना जाए।

संकेतात्मक उत्तर व अंक विभाजन :

खण्ड: 'क' (अपठित अवबोधनम्)	10 अङ्काः
-----------------------------------	------------------

- 1। (अ) एकपदेन उत्तरत- प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक। (केवल प्रश्नद्वयम्) **2×1=2**
(क) देशहितम्
(ख) मानवजीवनस्य
(ग) विदेशम्
(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - प्रत्येक प्रश्न के लिए 2 अंक। (केवल प्रश्नद्वयम्) **2×2=4**
(क) पुनः भारतदेशस्य स्थानं विश्वस्य..... शक्नुमः।
(ख) पाश्चात्यशिक्षां प्रति।
(ग) शिक्षां प्राप्य चिकित्सकाः वैज्ञानिकाः अभियन्तारः वा भूत्वा.....।
(इ) 'राष्ट्रहितम्' / 'जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी' / 'भारतीयशिक्षा' / 'पाश्चात्याशिक्षा' अथवा अन्य उपयुक्त शीर्षक। **1**
(ई) यथानिर्देशम् उत्तरत-प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक। (केवल प्रश्नत्रयम्) **3×1=3**
(क) (iii) भवेयुः (ख) (ii) जननी (ग) (i) महती (घ) (iv) जनेभ्यः

खण्ड: 'ख' (रचनात्मक-कार्यम्)	10 अङ्काः
-------------------------------------	------------------

- 2। (a) प्रदत्तसङ्केतानां सहायतया पत्रलेखनम् **1×5=5**
वच्चों के द्वारा दिए गए सङ्केत और शब्दों के प्रयोग से अजमेर नगर का वर्णन करते हुए पत्रलेखन किया जाएगा। दिए गए शब्दों के प्रयोग द्वारा सरल, संक्षिप्त वाक्य अपेक्षित है। केवल वाक्य की शुद्धता देखी जाए। इस प्रश्न का प्रमुख उद्देश्य पत्र लेखन के माध्यम से वाक्य रचना है। व्याकरणिक दृष्टि से शुद्ध होने पर पूर्ण अंक दिए जाएँ। वच्चे स्वयं भी दिए गए शब्दों की विभक्तियाँ आदि भी बदल सकते हैं अतः अंक दिए जाएँ। त्रुटियों के अंक अंशतः ही काटे जाएँ। पूर्णतया शुद्ध होने पर ही 5 अंक दिए जाएँ।

अथवा

- (b) प्रदत्तसङ्केतानां सहायतया पत्रलेखनम्
वच्चों के द्वारा दिए गए सङ्केत और शब्दों के प्रयोग से अपने विद्यालय के प्रधानाचार्य को सार्वजनिक वाहन की व्यवस्था कराने के लिए पत्रलेखन किया जाएगा। दिए गए शब्दों के प्रयोग द्वारा सरल, संक्षिप्त वाक्य अपेक्षित है। केवल वाक्य की शुद्धता देखी जाए। इस प्रश्न का प्रमुख उद्देश्य पत्र लेखन के माध्यम से वाक्य रचना है। व्याकरणिक दृष्टि से शुद्ध होने पर पूर्ण अंक दिए जाएँ। वच्चे स्वयं भी दिए गए शब्दों की विभक्तियाँ आदि भी बदल सकते हैं अतः अंक दिए जाएँ। त्रुटियों के अंक अंशतः ही काटे जाएँ। पूर्णतया शुद्ध होने पर ही 5 अंक दिए जाएँ।

3। (a) प्रदत्ततथ्यानां सहायतया 'मम प्रिय क्रीडा' इति विषये अनुच्छेदलेखनम्

1×5=5

अनुच्छेद लेखन में वच्चों से सरल, संक्षिप्त वाक्य अपेक्षित है। केवल वाक्य की शुद्धता देखी जाए। इस प्रश्न का प्रमुख उद्देश्य वाक्य रचना है। वाक्य लघु अथवा दीर्घ हो यह महत्वपूर्ण नहीं। व्याकरणिक दृष्टि से शुद्ध होने पर पूर्ण अंक दिए जाएँ। दिए गए तथ्य सहायतार्थ हैं, वच्चे तथ्यों को प्रयोग में लाएँ अथवा नहीं - आवश्यक नहीं। वे स्वयं शब्दों का प्रयोग कर वाक्य -निर्माण कर सकते हैं। वच्चे स्वयं भी दिए गए तथ्यों की वचन, विभक्तियाँ आदि भी बदल सकते हैं अतः अंक दिए जाएँ। त्रुटियों के अंक अंशतः काटे जाएँ। पूर्णतया शुद्ध होने पर ही 5 अंक दिए जाएँ। प्रत्येक वाक्य में विषय से सम्बद्धता के लिए और भाषा की शुद्धता के लिए अंक निर्धारित हैं।

अथवा

(b) अनुवाद सम्बन्धी इस प्रश्न में किन्हीं पाँच वाक्यों का अनुवाद करना है। वच्चों से सरल, संक्षिप्त वाक्य अपेक्षित है। दिए गए वाक्यों से अन्य विकल्पात्मक उत्तर भी हो सकते हैं अतः अंक दिए जाएँ।

1×5=5

- (i) वयं मिलित्वा राष्ट्रगीतं गायामः।
- (ii) सैनिकाः देशं रक्षन्ति। / देशस्य रक्षां / रक्षणं कुर्वन्ति।
- (iii) बालकाः हसन्तः अगच्छन्। / गच्छन्ति स्म।
- (iv) श्वः अस्माकं स्वाधीनता दिवसः / दिनं भविष्यति।
- (v) त्वं सन्ध्यायां/सायंकाले पठेः। / त्वया सन्ध्याकाले पठितव्यम्। / यूयं सन्ध्यायां पठेत। / युष्माभिः सन्ध्याकाले पठितव्यम्/पठनीयम्।
- (vi) ताः कार्यालयं गच्छन्ति। / गच्छन्त्यः सन्ति।
- (vii) मम माता मम प्रेरणा/प्रेरिका/आदर्शः अस्ति। / वर्तते/विद्यते।

खण्डः 'ग' (अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्) 15 अंकाः

- 4। संधि-संधिच्छेद -आंशिक दृष्टि से सही उत्तर के लिए आंशिक अंक अवश्य दिए जाएँ। प्रत्येक के लिए 1 अंक है। (केवल प्रश्नत्रयम्) 3×1=3
- (क) प्रति+उत्तरम् (ख) कृतप्रतिज्ञा+असौ (ग) त्वां दीर्घजीवनम् / त्वान्दीर्घजीवनम् (घ) योगाङ्गानाम्
- 5। प्रकृति -प्रत्यय -इस प्रश्न में वच्चे केवल उत्तर लिख सकते हैं। अतः पूर्ण अंक दिए जाएँ। प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक है (केवल प्रश्नत्रयम्) 3×1=3
- (क) (iii) कृ+शत्रु (ख) (ii) आश्वमेधिकः (ग) (i) पठ्+क्त (घ) (iv) घोरा
- 6। अव्यय उत्तर विकल्पात्मक हो सकते हैं। प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक है। (केवल प्रश्नत्रयम्) 3×1=3
- (क) मा (ख) अपि (ग) इदानीम् (घ) तूष्णीम्
- 7। विभक्ति प्रयोग उत्तर विकल्पात्मक हो सकते हैं। प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक है। (केवल प्रश्नत्रयम्) 3×1=3
- (क) जाल्मम्/जल्मौ/जाल्मान् (ख) मम/आवयोः/अस्माकम् (ग) निजकार्यात् (घ) तुभ्यम्
- 8। समास -इस प्रश्न का मूल उद्देश्य 'समस्तपद' अथवा 'विग्रह' की समझ है। प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक है। (केवल प्रश्नत्रयम्) 3×1=3
- (क) (iv) दिनं दिनं प्रति (ख) (i) कर्मनैपुण्यम् (ग) (ii) मुखम् एव पुण्डरीकम् (घ) (iii) अपगतमले

खण्डः 'घ' -i(पठितावबोधनम्) 25 अंकाः

- 9। इस प्रश्न का मूल उद्देश्य अवबोधन परीक्षण है। वच्चे पर्यायवाची शब्दों का प्रयोग कर सकते हैं। पूर्ण अंक दिए जाएँ। आंशिक सही होने पर भी आंशिक अंक दिए जाएँ।

गद्यांशः। (अ) एकपदेन उत्तरत- प्रत्येक प्रश्न के लिए 1/2 अंक। (केवल प्रश्नद्वयम्)

2×1/2=1

- (क) दक्षिणया
- (ख) सर्वानर्थिजनान् / सर्वान्/अर्थिजनान्
- (ग) राजानम्



(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक। (केवल प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

(क) तावत् यज्ञसमाप्तिर्जाता।

(ख) एतेषां रत्नानां मध्ये यत्तुभ्यं रोचते तद्गृहाणेति.....।

(ग) गृहं गत्वा गृहिणींतद्गृहीष्यामीति।

(इ) यथानिर्देशम् उत्तरत-प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक। (केवल प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

(क) त्वम्

(ख) तानि

(ग) गृहीत्वा

10। पद्यम्

(अ) एकपदेन उत्तरत- प्रत्येक प्रश्न के लिए 1/2 अंक। (केवल प्रश्नद्वयम्)

2×1/2=1

(क) व्यसनेषु

(ख) लक्ष्मीः

(ग) क्रियायाः

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक। (केवल प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

(क) उत्साहेन.....।

(ख) वासहेतोः.....।

(ग) उत्साहसम्पन्मदीर्घसूत्रं क्रियाविधिज्ञं व्यसनेष्वसक्तं शूरं कृतज्ञं दृढनिश्चयं च।

(इ) यथानिर्देशम् उत्तरत-प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक। (केवल प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

(क) लक्ष्मीः

(ख) निश्चयम्

(ग) कृतज्ञम्

11। नाट्यांशम्

(अ) एकपदेन उत्तरत- प्रत्येक प्रश्न के लिए 1/2 अंक। (केवल प्रश्नद्वयम्)

2×1/2=1

(क) वटवः

(ख) अश्वः

(ग) कौसल्या

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक। (केवल प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

(क) उत्पथैः पारिप्लवं धावति / भवति।

(ख) लवः मातरं तातं वा न जानाति।

(ग) कुमार! कुमार! अश्वोऽश्व.....प्रत्यक्षीकृतः।

(इ) यथानिर्देशम् उत्तरत-प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक। (केवल प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

(क) लवः/ अहम्

(ख) भगवतः/सुगृहीतनामधेयस्य

(ग) अधुना

12। प्रश्ननिर्माण -संबंधी इस प्रश्न में वच्चे केवल प्रश्नवाचक शब्द लिख सकते हैं। वर्तनी आदि की दृष्टि से अनुपाततः अंक काटे जाएँ न कि पूरे अंक। इस प्रश्न में अवबोधन प्रमुख है तथा विकल्पात्मक उत्तर हो सकते हैं।

4×1=4

(i) के (ii) कस्मिन्/कुत्र (iii) केन/कथम् (iv) कस्याम्/कुत्र (v) कस्य (केवल प्रश्नचतुष्टयम्)

13। अन्वय-संबंधी इस प्रश्न में अन्य उत्तर भी हो सकते हैं। त्रुटियों के अंक अंशतः काटे जाएँ।

3

य तद् विद्याम् अविद्याम् च उभयं वेद स ह अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्यया अमृतम् अश्नुते।

14। (a) भावार्थ-संबंधी इस प्रश्न में विकल्पात्मक उत्तर हो सकते हैं।

3

वच्चों से सरल, संक्षिप्त संस्कृत वाक्य अपेक्षित है। केवल वाक्य की शुद्धता देखी जाए। इस प्रश्न का प्रमुख उद्देश्य भावावबोधन है। वाक्य लघु अथवा दीर्घ हो यह महत्त्वपूर्ण नहीं। व्याकरणिक दृष्टि से शुद्ध होने पर पूर्ण अंक दिए जाएँ। त्रुटियों के अंक अंशतः काटे जाएँ।

अथवा

(b) 'कार्यं वा साधयेयम् देहं वा पातयेयम्' इस पाठ पर आधारित शिववीरविश्वासपात्र का चरित्रचित्रण सरल, संक्षिप्त संस्कृत वाक्य में अपेक्षित है। व्याकरणिक दृष्टि से शुद्ध होने पर पूर्ण अंक दिए जाएँ। त्रुटियों के अंक अंशतः काटे जाएँ।

खण्ड: 'घ' -ii(संस्कृतसाहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः) 10 अंकाः

15। वच्चे केवल क्रमसंख्या लिख सकते हैं अंक दिए जाएँ। वर्तनी आदि की दृष्टि से अंक अंशतः ही काटे जाएँ। प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक।

(क) (ii)नवदशे सर्गे (ख) (iv)अश्वघोषः (ग) (i)विक्रमादित्यस्य (घ) (iii)राजतरंगिणी (केवल प्रश्नत्रयम्) $3 \times 1 = 3$

16। वच्चे केवल क्रमसंख्या लिख सकते हैं अंक दिए जाएँ। वर्तनी आदि की दृष्टि से अंक अंशतः ही काटे जाएँ। प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक।

(क) (i)दण्डिनः (ख) (iii)कादम्बरी (ग) (iv)कुवल्याश्वस्य (घ) (iv)गद्यपद्यमयम् (केवल प्रश्नत्रयम्) $3 \times 1 = 3$

17। वच्चे केवल क्रमसंख्या लिख सकते हैं अंक दिए जाएँ। वर्तनी आदि की दृष्टि से अंक अंशतः ही काटे जाएँ। प्रत्येक भाग के लिए 1 अंक।

(क) (iii)अग्निमित्रः (ख) (i)मृच्छकटिकम् (ग) (iii)हर्षः (घ) (iii)करुणरसः (ङ) (i)विशाखदत्तः (केवल प्रश्नचतुष्टयम्) $4 \times 1 = 4$

खण्ड: 'ङ' (छन्दोऽलङ्कारपरिचयः) 10 अंकाः

18। (अ) इस प्रश्न में वच्चे केवल संक्षिप्त उत्तर लिख सकते हैं अंक दिए जाएँ। वर्तनी आदि की दृष्टि से अंक अंशतः ही काटे जाएँ।

(केवल प्रश्नत्रयम्) $3 \times 1 = 3$

(क) 14/ चतुर्दश

(ख) मालिनी छन्दसः

(ग) कश्चित् कान्ताविरहगुरुणा स्वाधिकारात्प्रमत्तः अथवा अन्यदपि कश्चित् श्लोकं पङ्क्तिं वा लेखितुं शक्नुवन्ति छात्राः

(घ) 155

(आ) इस प्रश्न में वच्चे केवल छन्द परिचय लिख सकते हैं अंक दिए जाएँ। वर्तनी आदि की दृष्टि से अंक अंशतः ही काटे जाएँ।

(केवल प्रश्नद्वयम्) $2 \times 1 = 2$

(क) उपजातिः

(ख) अनुष्टुप्

(ग) वंशस्थ

19। (अ) इस प्रश्न में वच्चे संक्षेप में अपने उत्तर लिख सकते हैं वर्तनी आदि की दृष्टि से अंक अंशतः ही काटे जाएँ। (केवल प्रश्नत्रयम्) $3 \times 1 = 3$

(क) वर्णसाम्यम् अनुप्रासः / अनुप्रासः शब्दसाम्यं वैषम्येऽपि स्वरस्य यत्।

(ख) अस्ति यद्यपि नीरं नीरजं राजितं अथवा अन्य उपयुक्त उत्तर।

(ग) उत्प्रेक्षाऽलङ्कारस्य लक्षणम्।

(घ) तद्रूपकमभेदो य उपमानोपमेययोः।

(आ) इस प्रश्न में वच्चे केवल प्रयुक्त अलङ्कार का नाम लिख सकते हैं अंक दिए जाएँ। वर्तनी आदि की दृष्टि से अंक अंशतः ही काटे जाएँ।

(केवल प्रश्नद्वयम्) $2 \times 1 = 2$

(क) अनुप्रासः

(ख) उपमा

(ग) रूपकम्
